

**Романів А. С., к.т.н., доцент, Параняк Н. М., к.т.н., ст. викладач,
Дацько О. С., к.т.н., доцент, Витрикуш Н. М., к.т.н., доцент**
(Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів)

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ БЕЗПЕКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлені питання актуальності вивчення безпекових дисциплін. Зазначено важливість освітніх заходів щодо підвищення професійного рівня підготовки з безпеки майбутніх фахівців у виробничій та невиробничій сферах. Приведені результати опитування студентів щодо необхідності та актуальності вивчення безпекових дисциплін у вищих навчальних закладах. Виявлено суттєву різницю серед думок студентів технічних та гуманітарних напрямків підготовки щодо необхідності та важливості викладання безпекових дисциплін в університеті. Вказано на суперечливість, що обумовлена Законом України «Про вищу освіту» та низкою законів та положень, що регламентують порядок планування та викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою. Відповідно до проблем сьогодення зазначено важливість змін в організації навчання та наводяться шляхи підвищення рівня освіти з питань безпеки.

Ключові слова: безпека, освіта, цивільний захист, охорона праці, безпека життєдіяльності, професійна компетентність.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімкий технологічний розвиток сучасного світу крім позитивних змін призводить до нових загроз та небезпек, які можуть мати серйозні наслідки для людей і навколишнього середовища. Людство не може уникнути техногенних аварій, стихійних лих, екстремальних ситуацій, внаслідок яких гинуть люди, знищуються матеріальні і культурні цінності, а економіці завдаються значні збитки. Все це становить серйозну загрозу безпеці людини, суспільству, а також стабільності розвитку економіки держави, погіршення стану довкілля й умов життєдіяльності населення.

Одним із напрямків підвищення рівня безпеки є ознайомлення з потенційними небезпеками, навчання діям у надзвичайних ситуаціях (НС) та формування культури безпеки населення, яка визначається рівнем безпекової освіти. Оскільки безпека суспільства знач-

ною мірою залежить саме від якості освіти в цій сфері, необхідно звернути першочергову увагу на дисципліни з питань безпеки – «Безпека життєдіяльності», «Екологія», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист», які викладаються сьогодні у вищих навчальних закладах України. Останнім часом чітко прослідковується тенденція до значного скорочення аудиторних годин викладання цих дисциплін, а також їх об'єднання в один єдиний курс. Наслідком може бути незадовільний рівень знань у майбутніх випускників вищого навчального закладу (ВНЗ). Формування та набуття знань з безпекових дисциплін у процесі підготовки професійної діяльності майбутніх фахівців нерозривно пов'язане з стандартами освіти, які закладаються у Міністерстві освіти та науки України. Реформа освіти, розпочата у 2014 році, докорінно змінює застарілі підходи до організації навчання, часто відкидаючи напрацьований роками досвід.

Провідні вітчизняні науковці неодноразово висвітлювали низку актуальних питань, що стосувалися вдосконалення освітніх програм. Шляхи і способи розв'язання проблем навчання безпеки у вищих навчальних закладах освіти окреслені в наукових дослідженнях таких українських вчених, як О. Запорожця, В. Березуцького, В. Бегуна, В. Заплатинського та інших [1-7].

Метою статті є аналіз проблем викладання безпекових дисциплін після проведення відповідних реформ на прикладі Національного університету «Львівська політехніка» (НУ «ЛП») та шляхи підвищення рівня освіти з питань безпеки.

Виклад основного матеріалу. Щорічно в Україні виникає близько 146 надзвичайних ситуацій, з яких 60-70% мають техногенний характер. Виникає близько 77 тис. пожеж, жертвами яких стає 1,6 тис. людей [8]. Встановлено, що лєвова частка аварій спричинена незадовільною організацією виробництва та помилками обслуговуючого персоналу, низьким рівнем технологічної культури, культури праці та безпеки.

Аналіз динаміки НС в Україні за останні 10 років (рис. 1), згідно з матеріалами наведеними у Національних доповідях та Аналітичних оглядах ДСНС [8], показав, що в цілому кількість НС має тенденцію до зниження, зокрема у 2018 році зареєстровано найменшу кількість загиблих у НС та найменшу кількість НС техногенного характеру за період спостережень 2008–2018 років. Можливо, що частково це пов'язано з сучасною соціально-політичною ситуацією і обмеженням статистичних даних з окупованих та анексованих територій. За наслідками надзвичайних ситуацій загинуло понад 11 тис. осіб та по-

страждало більше 3 тис. осіб (рис. 2). Кількість НС природного характеру з 2013 року по 2017 рік зростала. У 2017 році кількість НС соціального характеру порівняно з 2016 роком збільшилася.

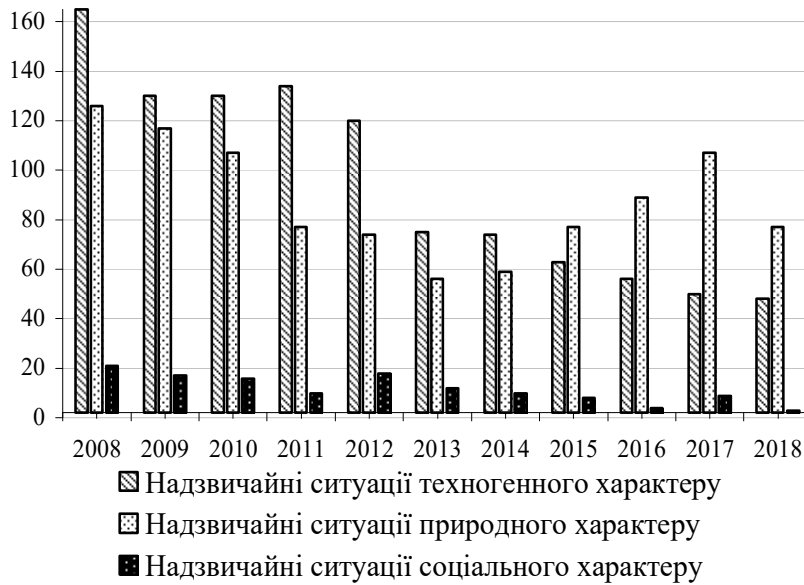

Рис. 1. Динаміка надзвичайних ситуацій в Україні за характером прояву

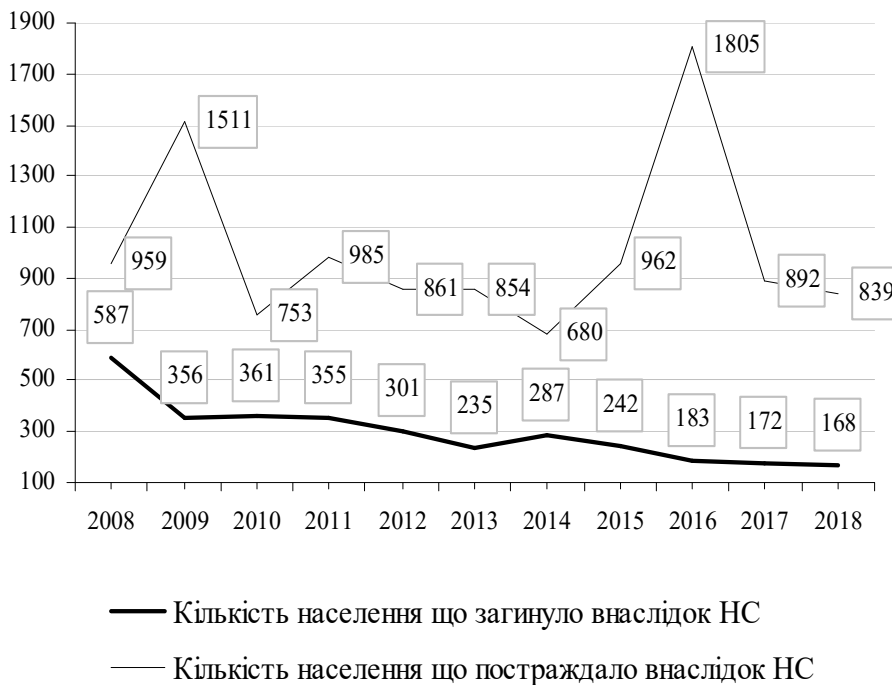

Рис. 2. Динаміка постраждалих у надзвичайних ситуаціях в Україні

Надзвичайні ситуації можуть призвести до різних наслідків, які залежать від сфери їх поширення, виду та характеристики. Накопичений досвід із захисту населення свідчить про важливість превентивних заходів забезпечення безпеки, а саме підвищення рівня організації та підготовки працівників, контролю за дотриманням заходів безпеки на підприємстві, підвищення рівня культури безпеки, профілактики травматизму та обізнаності з питань щодо запобігання виникнення нещасних випадків.

З метою дослідження стану обізнаності студентів щодо ефективності їх знань з охорони праці та безпеки життєдіяльності, поведінки в надзвичайних ситуаціях різного характеру в навчальному закладі НУ «ЛП» викладачами кафедри цивільної безпеки протягом 2018 н.р. було проведено анонімне анкетне опитування слухачів об'єднаних курсів. Загалом в опитуванні взяло участь 750 слухачів курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності».

Особливістю викладання такої дисципліни є різна кількість аудиторних годин для різних напрямів, тому для дослідження було залучено студентів двох напрямів підготовки, гуманітарних та технічних спеціальностей. До опитування було залучено 520 студентів технічних спеціальностей та 230 студентів гуманітарних. Рівень знань студентів технічних та гуманітарних спеціальностей представлено на рис. 3. Порівняння результатів показало, що студенти технічних спеціальностей мають майже на 23% вищий рівень знань у порівнянні з студентами гуманітарного напрямку.

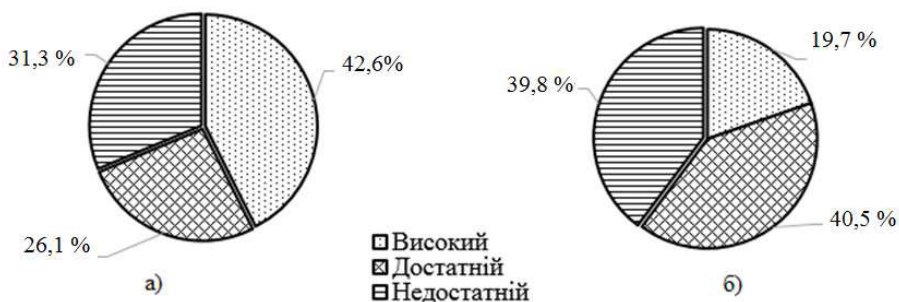

Рис. 3. Рівень знань студентів технічних (а) та гуманітарних (б) спеціальностей після вивчення курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності»

Проведене дослідження щодо актуальності вивчення безпекових дисциплін виявило суттєву різницю серед думок студентів. Зок-

рема, 62% студентів технічних спеціальностей і 36% студентів гуманітарних спеціальностей зазначили, що розуміють необхідність вивчення таких дисциплін, а 22% і відповідно 54% опитаних вважали непотрібною дану дисципліну. Решта опитаних не мали власної думки за браком знань і розуміння ситуації. Таким чином, прослідковується загрозлива тенденція – гуманітарії з низькими знаннями не бажають вивчати безпекові дисципліни, а отже, рівень їх компетенцій залишатиметься низьким.

На сьогоднішній день існує ряд законів та положень, що регламентують порядок планування та викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою [9; 10]. Відповідно до них навчання з охорони праці, техніки безпеки, правилам поведінки у разі виникнення аварії чи діям у надзвичайних ситуаціях, правилам пожежної безпеки і з надання домедичної допомоги потерпілим від нещасних випадків є обов'язковим і здійснюється під час навчального процесу.

Загрозливою є тенденція останніх років, за якої у закладах вищої освіти гуманітарного спрямування, з навчальних планів та програм вилучалися дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці» та «Цивільний захист», а ВНЗ технічного спрямування значно скоротили кількість навчальних годин на ці дисципліни. Ця ситуація обумовлена Законом України «Про вищу освіту», відповідно до якого заклади вищої освіти мають право на підставі освітньої програми за кожною спеціальністю розробляти навчальний план, що визначає перелік, обсяг та послідовність вивчення навчальних дисциплін. Враховуючи реалії сьогодення, листом Міносвіти від 13.04.2018 № 1/9-234 рекомендовано ВНЗ розглянути на засіданнях Вчених рад введення в освітній процес безпекових дисциплін. Крім того, дипломні проекти і роботи випускників вищих навчальних закладів освіти обов'язково повинні містити розділи з питань цивільного захисту та безпеки праці. Проте, як бачимо насправді, на вивчення циклу дисциплін про безпеку відводиться незначна кількість годин.

Враховуючи зростання соціально-політичних небезпек: військової інтервенції, збройних конфліктів, ескалації тероризму, постає проблема концепції викладання безпекових дисциплін. Тому змістове наповнення повинно включати низку питань пов'язаних із сучасними викликами та загрозами:

- правила поведінки під час ймовірних бомбардувань, обстрілів, терористичних проявів, виявленні вибухонебезпечних предметів;
- проблеми забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та держави з урахуванням сучасних інформаційних

впливів;

- питання психологічного захисту та психологічної підготовки студентів до діяльності в екстремальних ситуаціях;

- навчання швидкої мобілізації під час виникнення надзвичайної ситуації, правильної комплектації речей першої необхідності та надання першої домедичної допомоги.

Важливе значення має не лише змістове наповнення курсів, але достатня кількість часу відведена на практичні заняття. За умови обмеженої кількості аудиторних годин, викладач повинен розвивати ініціативність, пізнавальну активність студента, спонукаючи до самостійної роботи. Результативність навчального процесу також залежить від сформованості мотивації. Розроблення навчальних програм із врахуванням майбутніх професійних компетенцій та акцент на прикладному спрямуванні дисципліни повинно посилити мотивацію студента до здобуття знань з безпеки життєдіяльності, безпеки праці та цивільного захисту.

Навчальний процес у світлі сучасних освітніх технологій вимагає змін щодо організації навчання. Розвиток педагогічної майстерності, володіння сучасними та інтерактивними методами навчання дає можливість підвищити якість навчання, моделювати реальні ситуації, сприяти формуванню умінь та навичок. Доволі ефективним інтерактивним способом навчання під час освоєння тематики безпекових дисциплін є ділова і рольова навчальна гра. Також заслуговують уваги демонстрація відеоматеріалів, розв'язання ситуаційних завдань, проведення тренінгів, виконання тестових завдань.

Висновки. Підготовка майбутнього фахівця з відповідним усвідомленням ситуацій щодо безпеки є одним з найважливіших напрямів його професійної підготовки. Навчальний процес повинен бути направлений на формування у студентів готовності до самостійної фахової діяльності з урахуванням специфіки майбутньої професії.

Для формування у студентів комплексного бачення сучасної ситуації забезпечення безпеки необхідно викладати безпекові дисципліни на високому науково-технічному рівні та з достатнім обсягом аудиторних годин незалежно від напрямків спеціальностей. Для забезпечення продуктивної праці викладача та студента необхідно застосовувати різні форми, засоби та інноваційні методи навчальної діяльності.

1. Запорожець О. І. Криза освіти і культура безпеки життєдіяльності людини. *Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика* : матеріали ІХ міжнародної науково-методичної конференції. Львів : ЛНУ, 2010. С. 24–28.

2. Березуцький В. Вітер змін у навчанні з питань безпеки. *Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика* : матеріали XVI міжнародної науково-методичної конференції. Львів, 2018. С. 17–18. **3.** Бегун В. В., Осипенко С. І. Культура безпеки як шлях до євроінтеграції України. *Безпека життєдіяльності*. 2009. № 4. С. 7. **4.** Заплатинський В. М. Створення ефективної системи освіти з питань безпеки в надзвичайних ситуаціях. *Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури* : праці міжнародної науково-практичної конференції 20–21 квітня 2015. Київ : УНДІЦЗ, 2015. С. 171–181. **5.** Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці» та «Цивільний захист» / О. І. Запорожець, А. В. Русаловський, В. М. Заплатинський, Б. Д. Халмуратов. *Безпека життєдіяльності*. 2007. № 11. С. 11–13. **6.** Дацько О. С., Романів А. С., Параняк Н. М. Реформа освіти і перспективи викладання курсу безпека життєдіяльності у вузах. *Комунальне господарство міст : Сер. Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика*. Харків : Вид-во ХНУМГ ім. Бекетова, 2015. Вип. 120 (1). С. 111–113. **7.** Мольчак Я. О., Бондарчук Л. Ф. Освіта та виховання у сфері безпеки життєдіяльності. *Комунальне господарство міст : Сер. Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика*. Харків : Вид-во ХНУМГ ім. Бекетова, 2015. Вип. 120 (1). С. 173–175. **8.** Аналітичний огляд стану техногенної та природної безпеки в Україні. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Analitichniy-oglyad-stanu-tehnogennoyi-ta-prirodnoyi-bezpeki-v--Ukrayini-za-2015-rik.html> (дата звернення 26.03.2019). **9.** Про охорону праці : Закон України № 229-IV від 21.11.2002 р., ст. 18. **10.** Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р., ст. 39, 41.

REFERENCES:

1. Zaporozhets O. I. Kryza osvity i kultura bezpeky zhyttiediiialnosti liudyny. *Bezpeka zhyttia i diialnosti liudyny – osvita, nauka, praktyka* : materialy IKh mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Lviv : LNU, 2010. S. 24–28. **2.** Berezutskiy V. Viter zmin u navchanni z pytan bezpeky. *Bezpeka zhyttia i diialnosti liudyny – osvita, nauka, praktyka* : materialy XVI mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Lviv, 2018. S. 17–18. **3.** Biehun V. V., Osypenko S. I. Kultura bezpeky yak shliakh do yevrointehratsii Ukrainy. *Bezpeka zhyttiediiialnosti*. 2009. № 4. S. 7. **4.** Zaplatynskiy V. M. Stvorennia efektyvnoi systemy osvity z pytan bezpeky v nadzvychaynykh sytuatsiiakh. *Aktualni problemy modeliuvannia ryzykiv i zahroz vynyknennia nadzvychaynykh sytuatsii na ob'iektakh krytychnoi infrastruktury* : pratsi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 20–21 kvitnia 2015. Kyiv : UNDI TsZ, 2015. S. 171–181. **5.** Pytannia derzhavnoho rehuliuвання vykladannia u VNZ dystsypliny «Bezpeka zhyttiedi-yalnosti», «Okhорona pratsi» ta «Tsyvilnyi zakhyst» / O. I. Zaporozhets, A. V. Rusalovckiy, V. M. Zaplatynskiy, B. D. Khalmuradov. 130

Bezpeka zhyttiediiialnosti. 2007. № 11. S. 11–13. **6.** Datsko O. S., Romaniv A. S., Paraniak N. M. Reforma osvity i perspektyvy vykladannia kursu bezpeka zhyttiediiialnosti u vuzakh. *Komunalne hospodarstvo mist : Ser. Bezpeka zhyttia i diialnosti liudyny – osvita, nauka, praktyka*. Kharkiv : Vyd-vo KhNUMH im. Beketova, 2015. Vyp. 120 (1). S. 111–113. **7.** Molchak Ya. O., Bondarchuk L. F. Osvita ta vykhovannia u sferi bezpeky zhyttiediiialnosti. *Komunalne hospodarstvo mist : Ser. Bezpeka zhyttia i diialnosti liudyny – osvita, nauka, praktyka*. Kharkiv : Vyd-vo KhNUMH im. Beketova, 2015. Vyp. 120 (1). S. 173–175. **8.** Analychnyi ohliad stanu tekhnohennoi ta pryrodnoi bezpeky v Ukraini. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Analitichniy-oglyad-stanu-tehnogennoyi-ta-prirodnoyi-bezpeki-v--Ukrayini-za-2015-rik.html> (data zvernennia 26.03.2019). **9.** Pro okhoronu pratsi : Zakon Ukrainy № 229-IV vid 21.11.2002 r., st. 18. **10.** Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy № 5403-VI vid 02.10.2012 r., st. 39, 41.

Рецензент: д.т.н., професор Филипчук В. Л. (НУВГП)

**Romaniv A. S., Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor,
Paraniak N. M., Candidate of Engineering (Ph.D.), Senior Lecturer,
Datsko O. S., Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor,
Vytrykush N. M., Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor**
(Lviv Polytechnic National University, Lviv)

PERSPECTIVES AND PROBLEMS OF SAFETY DISCIPLINES TEACHING IN HIGHER EDUCATION

The relevance of the safety disciplines study is highlighted in the article. The importance of educational measures to improve the professional level of training for future specialists in the production and non-productive sectors was noted. The student questioning results about necessity and relevance of the safety courses study in higher education are presented. A significant difference was found among the students' opinions about the technical and humanitarian training directions on the necessity and importance of safety disciplines teaching at the university. Specified on the inconsistency that is due to the Law of Ukraine "On Higher Education" and a number of laws and regulations which regulate the order of planning and teaching disciplines related to safety disciplines. According to the current problems, the importance of changes in the education organization is indicated and ways of raising the level of education in the field of safety are given.

Keywords: Safety, Education, Civil Protection, Occupational Safety, Life safety, Professional Competence.

Романив А. С., к.т.н., доцент, Параняк Н. М., к.т.н., ст. преподаватель, Дацко А. С., к.т.н., доцент, Витрикуш Н. М., к.т.н., доцент (Национальный университет «Львовская политехника», г. Львов)

ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИН ПО БЕЗОПАСНОСТИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье освещены вопросы актуальности изучения дисциплин по безопасности. Отмечена важность образовательных мер по повышению профессионального уровня подготовки по безопасности для будущих специалистов производственного и непромышленного секторов. Приведены результаты опроса студентов о необходимости и актуальности изучения дисциплин по безопасности в высших учебных заведениях. Обнаружено существенное различие среди мнений студентов технических и гуманитарных направлений подготовки о необходимости и важности преподавания дисциплин по безопасности в университете. Указано на противоречивость, обусловленную Законом Украины «О высшем образовании» и рядом законов и положений, регламентирующих порядок планирования и преподавания дисциплин, связанных с безопасностью. В соответствии с проблемами современности отмечается важность изменений в организации образования, и указываются пути повышения уровня образования в области безопасности.

Ключевые слова: безопасность, образование, гражданская защита, охрана труда, безопасность жизнедеятельности, профессиональная компетентность.
